

νει σημείο αναφοράς στη σχετική βιβλιογραφία.

ΒΑΛΤΕΡ ΠΟΥΧΝΕΡ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΑΤΡΩΝ / ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ
ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ / ΤΜΗΜΑ ΘΕΑΤΡΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Πρακτικά Πανελληνίου Συνεδρίου προς τιμήν του Ιάκωβου Καμπανέλλη,
εκδόσεις Περί Τεχνών, Πάτρα 2006, σελ. 434, ISBN 960-8260-95-7.

Η καμπανελλική βιβλιογραφία αυξάνεται πολύ γρήγορα και έχει πάρει σεβαστές διαστάσεις, στο βαθμό που η συνειδητοποίηση πως πρόκειται για τον μεγαλύτερο και σπουδαιότερο θεατρικό συγγραφέα της νεότερης Ελλάδας κερδίζει έδαφος και η ανάλυση και μελέτη των 40 έργων του διαδίδεται σε πανεπιστημιακούς και εξωπανεπιστημιακούς χώρους, με την επίγνωση πως τα έργα αυτά και οι παραστάσεις τους έχουν σφραγίσει τη θεατρική ζωή του δεύτερου μισού του 20^{ου} αιώνα. Μια πολύ σημαντική συμβολή στη διαδικασία αυτή ήταν το συνέδριο προς τιμήν του, που διοργανώθηκε από το Τμήμα Θεατρικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Πατρών τον Οκτώβριο του 2004· σε επτά συνεδρίες ακούστηκαν συνολικά 25 ανακοινώσεις που διαφωτίζουν διάφορες πλευρές και πτυχές του πολυεπίπεδου και ποικίλου θεατρικού έργου του Καμπανέλλη. Μια βιβλιοπαρουσίαση βέβαια δεν μπορεί να κάνει πολύ περισσότερο από το να απαριθμήσει τους τίτλους των ανακοινώσεων και να προβεί σε κάποια σύντομα σχόλια. Η δομή των συνεδριάσεων και η σειρά των ανακοινώσεων διαφυλάσσεται και στον τόμο των πρακτικών. Η πρώτη συνεδρία περιείχε τρεις ανακοινώσεις: της Ζωής Σαμαρά, «Υπο-κριτική. Τέχνη και ανατροπή στο θέατρο του Ιάκωβου Καμπανέλλη» (σσ. 23 εξ.), εστιάζοντας κυρίως στα έργα που γράφτηκαν μετά το 1990, Β. Πούχνηρ, «Απληγίες του *Μαουτχάουζεν* σε δραματικά έργα του Ιάκωβου Καμπανέλλη» (σσ. 33 εξ.), παρακολουθώντας τα ίχνη της παραμονής του στο ναζιστικό στρατόπεδο και τα ίχνη του σχετικού πεζογραφήματος στα θεατρικά του έργα (μοτίβα, θέματα, παράλληλες καταστάσεις), και Χ. Μπακονικόλα, «Τα κελιά της απομόνωσης στο θέατρο του Καμπανέλλη» (σσ. 46 εξ.), ασχολούμενη με τους κλειστούς χώρους της καμπανελλικής δραματουργίας, ξεκινώντας από το μονόπρακτο *Αυτός και το πανταλόνι του* και φτάνοντας στο *Ο κανείς και οι κύκλωπες*.

Η δεύτερη συνεδρία συμπεριλαμβάνει τέσσερις ανακοινώσεις. Την αρχή κάνει ο Θόδωρος Γραμματάς, «Νεοτερικότητα και μεταμοντερνισμός στη δραματουργία του Ιάκωβου Καμπανέλλη», (σσ. 57 εξ.), δίνοντας ένα συνοπτικό οδοιπορικό της εξέλιξης της δραματουργίας του τιμημένου· ακολουθεί η Λίλα Μαράκα, «Το Παραμύθι ως πολιτική Παραβολή. Το *Παραμύθι χωρίς όνομα* από την Πηνελόπη Δέλτα στον Ιάκωβο Καμπανέλλη» (σσ. 63 εξ.), προσφέροντας μια χρήσιμη και λεπτομερειακή σύγκριση με το πεζογράφημα, που αποτελεί την αφετηρία του έργου· έπεται η Αφροδίτη Σιβητίδου με το θέμα «Χώρος και διαλογικότητα στη δραματουργία του Ιάκωβου Καμπανέλλη» (σσ. 87 εξ.), εξετάζοντας τους σκηνοικούς χώρους της δραματουργίας του ανάμεσα σε ιδιωτικότητα και συλλογικότητα· στο τέλος η Ζωή Βερβεροπούλου παρουσιάζει μια πολύ γοητευτική ανακοίνωση: «Η σημαντική των τίτλων στο έργο του Ιάκωβου Καμπανέλλη» (σσ. 97 εξ.), αναλύοντας τους πολυσημούς,

υπαινωτικούς, ειρωνικούς και αυτοειρωνικούς, πολύ προσεκτικά επιλεγμένους τίτλους των καμπανελλικών έργων (σσ. 97 εξ.).

Τέσσερις ανακοινώσεις συμπεριλαμβάνει και η τρίτη συνεδρία. Ξεκινάει με την Κωστά-ντζα Γεωργακάκη, «Παραμύθι' για μικρούς ή για μεγάλους; Κρίσεις, συγκρίσεις και επι-κρίσεις για το *Παραμύθι χωρίς όνομα*» (σσ. 111 εξ.), ψηλαφώντας την απήχηση που είχε η πολιτική παραβολή με τις μπρεχτικές τεχνικές, το 1959 κι αργότερα προσφέρεται και ένα παράρτημα παραστάσεων των αθηναϊκών θεάτρων από τις 14 Οκτωβρίου ως τις 6 Δεκεμ-βρίου 1959, ένας πίνακας με τον αριθμό εισιτηρίων που πουλήθηκαν κάθε μέρα, κι ένα πα-ραστασιολόγιο του έργου (1959, 1972, 1979, 1986, 1988, 1995, 1999, 2002). Ο Απόστολος Μπενάτσος αναψηλαφά το θέμα «Ο μύθος του Οδυσσέα στο έργο του Καμπανέλλη» (σσ. 135 εξ.), προσφέροντας και μια σημειωτική ανάλυση της μορφής του ανάμεσα σε μύθο και πραγματικότητα, ενώ η Ειρήνη Μ. Μουντράκη, «Ο Ιάκωβος Καμπανέλλης στο Εθνικό Θέα-τρο» (σσ. 148 εξ.), ανακοινώνει σημαντικά στοιχεία από τα αρχεία του Εθνικού Θεάτρου σε σχέση με την κρίση έργων του από την Καλλιτεχνική Επιτροπή: το *Χορό πάνω στα στάχνα* έδωσε το 1948 ο Καμπανέλλης προσωπικά στον Τερζάκη, στις 22 Μαρτίου 1951 η Επιτροπή κρίνει τον *Κρυφό Ήλιος*, το 1952 κρίνεται η *Απολοσθείσα Ήθάκη* (*Οδυσσέα γύρισε σπίτι*), το 1955 ο *Κολοσσός της Ρόδου* (*Ο μπαμπάς ο πόλεμος*), το 1955 το Εθνικό δέχεται την *Έβδομη μέρα της δημιουργίας*. Μετά διακόπτονται οι σχέσεις, και μόλις το 1980 το Εθνικό ανεβά-ζει το *Οδυσσέα γύρισε σπίτι*, το 1982 την *Αυλή των θαυμάτων*, το 1988 τον *Αόρατο θίασο*, το 1993 το *Δείπνο*, το 1995 το *Παραμύθι χωρίς όνομα*. Επίσης ενδιαφέροντα είναι τα στοιχεία που παρουσιάζει η Τζωρτζίνα Κακουδάκη, «Ο Ιάκωβος Καμπανέλλης στο σύγχρονο ελληνι-κό σχολικό θέατρο» (σσ. 174 εξ.), όπου κυριαρχεί στατιστικά το *Παραμύθι χωρίς όνομα* στις προτιμήσεις δασκάλων και παιδιών (99 παραστάσεις), *Η αυλή των θαυμάτων* (85), το *Μεγά-λο μας τσίρκο* (52) και *Ο μπαμπάς ο πόλεμος* (31), ενώ όλα τα άλλα έργα του δεν φτάνουν ούτε τις 5 παραστάσεις (με εξαίρεση το *Οδυσσέα γύρισε σπίτι* με οκτώ παραστάσεις).

Η τέταρτη συνεδρία συγκέντρωσε επίσης τέσσερις ανακοινώσεις. Την αρχή έκανε ο Γι-ώργος Πεφάνης, «Από την εμπειρία του στρατοπέδου στη θεατρική γραφή: *Ο Κρυφός ήλιος* του Ιάκωβου Καμπανέλλη. Πρώτη παρουσίαση» (σσ. 189 εξ.), που δίνει μια εμπειριστατομέ-νη ανάλυση του κειμένου, που μόλις είχε ανακαλυφθεί η Κυριακή Πετρούκου, «Ο μύθος, η ιστορία και η ανατροπή σε δύο πρώιμα έργα του Καμπανέλλη: *Οδυσσέα, γύρισε σπίτι* και *Ο μπαμπάς ο πόλεμος*» (σσ. 225 εξ.), δίνει μια γοητευτική ανάλυση των δύο σατιρικών κειμέ-νων (βλ. και *Θέματα Λογοτεχνίας* 30, 2005, σσ. 102-118), ο Φίλιππος Χάγερ, «Η παράσταση ως πρόφαση: *Το Μεγάλο μας Τσίρκο* του Ι. Καμπανέλλη ή η Αφήγηση της Ιστορίας σε χρόνο Ενεστώτα» (σσ. 244 εξ.), αναφέρεται στα πολιτικά συμφραζόμενα της παράστασης, που το 1973 σημείωσε εξαιρετική επιτυχία: τέλος, ο Αθανάσιος Μπλέσιος, «*Τα τέσσερα πόδια του τραπέζιού* του Ιάκωβου Καμπανέλλη: Η λειτουργία του οικονομικού και κοινωνικο-πολιτι-κού συστήματος στην Ελλάδα του 20^{ου} αιώνα» (σσ. 254 εξ.), συνδέει τη σάτιρα με τις υπάρ-χουσες πρακτικές στις εργασιακές σχέσεις.

Τέσσερις ανακοινώσεις έγιναν και κατά την πέμπτη συνεδρία. Η Αλίκη Μπακοπούλου-Χωλς, «Επιβίωση – Ανθρωπιά: Παράλληλοι δρόμοι (;) στο έργο του Ιάκωβου Καμπανέ-λλη» (σσ. 267 εξ.), αναφέρεται στα κινηματογραφικά σενάρια του τμημένου, η Παναγιώτα Μήνη, «*Η Στέλλα με τα κόκκινα γάντια* του Ιάκωβου Καμπανέλλη και η *Στέλλα* του Μιχάλη Κακογιάννη» (σσ. 275 εξ.) συγκρίνει το θεατρικό έργο με την ταινία, ο Κωνσταντίνος Κυρι-ακός, «Αναπαράστάσεις της ανδρικής ταυτότητας στο κινηματογραφικό (σεναριογραφικό και σκηνοθετικό) έργο του Ιάκωβου Καμπανέλλη» (σσ. 288 εξ.), απομονώνει ένα θέμα στην ανάλυση των σεναρίων (χαρακτηριστική εκδοχή της παρουσίας του ανδρισμού είναι ο

Μίλτος στη *Στέλλα με τα κόκκινα γάντια*), ενώ ο Λεάνδρος Πολενάκης, «Τίνος είναι το παιδί; Ξερόπουλος και Καμπανέλλης – δυο ‘πατέρες’ για το νεότερο Ελληνικό Θέατρο» (σσ. 327 εξ.), επιχειρεί μια σύγκριση του ιστορικού ρόλου των δύο δραματουργών (Ξερόπουλος για το πρώτο μισό του 20^{ου} αιώνα, Καμπανέλλης για το δεύτερο μισό).

Η έκτη συνεδρία παρουσιάζει τρεις ανακοινώσεις. Ο Θανάσης Κότσης, «Κείμενα και δια-κείμενα στη δραματοουργία του Ιάκωβου Καμπανέλλη. Η περίπτωση των έργων *Οδυσσέα γύρισε σπίτι και Ο Κανείς και οι Κύκλωπες*» (σσ. 335 εξ.), παρακολουθεί την αυτοειρώνευση του συγγραφέα στη μορφή του Οδυσσέα: ιδιαίτερη σημασία έχει η ανάλυση του δεύτερου έργου, με το οποίο συνήθως δεν ασχολείται η κριτική. Η Λίνα Ρόζη, «Ιάκωβος Καμπανέλλης, *Μια συνάντηση κάπου αλλού...*, Ευγένιος Ιονέσκο, *Ο άνθρωπος με τις βαλίτσες: η χαρτογράφηση μιας δραματοουργικής περιπέτειας*» (σσ. 345 εξ.), προσφέρει μια παράλληλη ανάγνωση των δύο έργων, ο Γρηγόρης Ιωαννίδης, «Ελληνικές Αυλές και Αμερικάνικοι Δρόμοι. Οι πρώτες συσχετίσεις της *Αυλής των Θαυμάτων* με το αμερικανικό θέατρο» (σσ. 372 εξ.), ελέγχει τους ισχυρισμούς της κριτικής, πως το επιτυχημένο έργο του Καμπανέλλη έχει σχέση με τις *Σκηνές δρόμου* του Elmer Rice, συσχέτιση που σημείωσε η κριτική του 1957.

Τέλος, η έβδομη συνεδρίαση παρουσίασε τη Σοφία Φελοπούλου, «Η τεχνική της θεατρικότητας στον Ιάκωβο Καμπανέλλη» (σσ. 391 εξ.), την Καλλιόπη Έξαρχου, «Η φανταστική παράσταση του θανάτου στο έργο του Ιάκωβου Καμπανέλλη *Μια Κωμωδία*» (σσ. 401 εξ.) και την Καίτη Διαμαντάκου-Αγάθου, «Εναλλαγές και Παραλλαγές του κωμικού: από τον Αριστοφάνη στον Καμπανέλλη» (σσ. 410 εξ.): η τελευταία εντοπίζει παραλληλίες σε πάμπολλα έργα του Καμπανέλλη και σε σημεία που δεν το περιμένει κανείς. Τόμος περιεκτικός, τόμος σημαντικός, που προάγει τη διερεύνηση του καμπανελλικού θεατρικού «σύμπαντος» και εμπλουτίζει την όλο αυξανόμενη βιβλιογραφία για τον γενάρχη του μεταπολεμικού θεάτρου με τον πιο αποφασιστικό τρόπο.

ΒΑΛΤΕΡ ΠΟΥΧΝΕΡ

LUIGI PIRANDELLO

Η Αισθητική του Χιούμορ. Μετάφραση, εισαγωγή, επιμέλεια, βιβλιογραφία, παραστασιογραφία Ελίνα Νταρακλίτσα, εκδόσεις Πολύτροπον, Αθήνα 2005 (Θεωρία – Ιδέες), σελ. 450, ISBN 960-8354-37-4.

ΣΟΦΙΑ ΙΟΡΔΑΝΙΔΟΥ

Το παιχνίδι των ρόλων. Η πρόσληψη του Πιραντέλλο στην Ελλάδα, εκδόσεις Ιανός, Θεσσαλονίκη 2005, σελ. 165, πολλές εικ., ISBN 960-7827-32-5.

Ο Πιραντέλλο εξακολουθεί να απασχολεί τη διανόηση και το θεατρικό κόσμο στην Ελλάδα. Απόδειξη αυτής της διαπίστωσης δεν είναι μόνο το σύγχρονο παραστασιολόγιο, αλλά και η εκδοτική κίνηση γύρω από το μεγάλο Σικελό δραματούργο. Το πρώτο από τα δύο βιβλία, που παρουσιάζονται εν συντομία εδώ, αποτελεί μια πολύ προσεγμένη έκδοση ενός δοκιμίου για το χιούμορ, που έγραψε στο χρονικό διάστημα 1907-08, και είναι, παρά την «επισημονική» του φύση (με παραπομπές, παραθέματα, μελέτη κτλ.) ένα τυπικά αμφίρροπο και